

דבר תורה לפרשת וישלח - הרב ד"ר ארי לנדא

אין סומכים על הנס

בתחילת הפרשה יעקב אבינו נערך לפגישתו עם עשו. (פרק לב) " (ד) וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום" המלאכים חוזרים ומדווחים לו " (ז) וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו: (ח) ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות: (ט) ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והנה המחנה הנשאר לפליטה". מסביר רש"י במקום "ויירא ויצר - ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים". עולה כאן כמובן השאלה מדוע יעקב ירא? הרי הוא זכה להבטחה אלוקית עם צאתו לדרך בתחילת פ' ויצא (כח, טו) "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך". אחר הבטחה כזו מדוע יעקב אבינו חושש בכלל, איך יתכן שאם ה' הבטיח לסייעו הוא ח"ו יפגע או יפגע באחרים?

עונה על כך הגמרא במסכת ברכות (ד' / א') "רבי יעקב בר אידי רמי (הקשה), כתיב: (בראשית כ"ה) והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתוב: (בראשית ל"ב) ויירא יעקב מאד! אמר: שמא יגרום החטא". תשובתו של רב אידי בר אבין שיעקב חשש שמא עשה חטא ואינו ראוי לשמירה המובטחת ע"י ה'. ניתן לענות תשובה רחבה יותר על שאלה זו (שאינה סותרת את דברי הגמרא אלא מרחיבה אותם) שמקורה בספר שמואל א' (פ' טז) " (א) ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול ואני מאסתיו ממלך על ישראל מלא קרנך שמן ולך אשלקה אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך: (ב) ויאמר שמואל איך אלה ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לה' באתי: (ג) וקראת לישי בזבח ואנכי אודיעך את אשר תעשה ומשחת לי את אשר אמר אליך" פסוקים אלו מעוררים מספר קשיים. מה טיב חששו של שמואל "ושמע שאול והרגני"? והלוא שמואל נצטווה מפי הגבורה, האם אינו סומך עליו! האם לא נראה כי יש כאן פגם באמונתו של שמואל הנביא בה? אך לא רק שהקב"ה אינו מוכיחו על דבריו – הוא אף ממשיך באותו קו ומציע פתרון בנוסח "עגלת בקר תקח בידך!"

הגמרא לומדת מדיון זה במסכת פסחים (ה' / ב') " והאמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין! - היכא דשכיח היזיקא שאני" הגמרא מבררת האם הכלל של שלוחי מצווה אינם ניזוקים פועל תמיד? ועונה - שהיכן שמצוי היזק בדרך הטבע זה שונה ולא מחייב שתהיה שמירה, הוכחת הגמרא היא שנאמר (שמואל א, טז) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך וגו'. ומסביר הרד"ק בעקבות חז"ל

במקום: "מצאנו כי אף על פי שהיה מבטיח הקב"ה הנביא או הצדיק, אף על פי כן הוא נשמר מלכת במקום סכנה, כמו שראינו ביעקב אבינו... והטעם, כי אף על פי שהקב"ה עושה ניסים ונפלאות עם יראיו, ברוב הם על מנהג העולם... וזו היתה שאלתו 'איך אלך', ואמר לו הקב"ה: 'עגלת בקר תקח בידך'... ולמדו רז"ל (יבמות סה ע"ב) מזה הפסוק שמצוה לשנות בדברי שלום"

מתגובת יעקב ושמואל, שהיו נביאים וקבלו הבטחה ישירה מה', ולמרות זאת חששו כי כמסקנת חז"ל **"אין סומכים על הנס"** חשוב מאד שנשליך רעיון זה בחיינו. בכל פעם שאנו עומדים במקום סכנה נפנים ערך זה, לדוגמא, הכביש הוא אחד ממקומות הסכנה העיקריים בחיינו. על כל אחד החובה ליסוע בצורה כזו שאינה מסכנת אותו (לדג' חגורת בטיחות, לא ל"לגנוב" רמזור אדום ועוד) ולא את האחרים (לדג' לפקוח עיניים כשעוברים ליד מעבר חצייה שמא מישהו ירד לכביש). ולא רק בדרכים אלא בכל מעשינו בחיים, אנו מצוים להשתדל בכל כוחנו לאחוז בכל כללי הבטיחות וה' הטוב בעיניו יעשה.